

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 8630/08

בפני: כבוד השופט א' רובינשטיין

כבוד השופט ס' גובראן

כבוד השופט י' עמית

המערער: בנק אגוד לישראל בע"מ

נ ג ד

המשיבה: שושנה צרפתי

ערעור על פסקי דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב
בת"א 2820/99 שניתנו ביום 9.1.2006 וביום 21.7.2008 על
ידי כבוד השופטת צ' ברון

תאריך הישיבה: א' באייר התש"ע (15.04.10)

בשם המערער: עו"ד שגיא פרייס

בשם המשיבה: עו"ד עופר טל

פסק-דין

השופט י' עמית:

ערעור על פסקי דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (כבוד השופטת צ'
ברון) מיום 9.1.2006 ומיום 22.7.2008 בת"א 2820/99, לפיהם נדחתה תביעת המערער
(להלן: הבנק) כנגד המשיבה.

1. הורתו של הערעור שבפנינו בתביעה כספית שהגיש הבנק בסדר דין מקוצר
בגין חוב של כמליון וחצי ₪ של חברה משפחתית בשם "א. א. צרפתי בע"מ". התביעה
הוגשה כנגד החברה וכנגד שני בעלי המניות שערכו לחובות החברה והם אברהם
צרפתי ואביו המנוח אליהו צרפתי ז"ל (להלן: המנוח). המשיבה, אשת המנוח, נתבעה
אף היא כיורשת של בעלה המנוח. כנגד החברה ואברהם צרפתי ניתן פסק דין בהיעדר
הגנה, ונותרה רק התביעה כנגד המשיבה כיורשת של המנוח.

לאחר שהמשיבה הגישה בקשת רשות להתגונן, הגיעו הצדדים ביום 26.11.01
להסכמה דיונית, לפיה תינתן למשיבה רשות להתגונן בשאלה מה שווי הנכסים שירשה
מעזבונו של המנוח. זאת לאור סעיף 128 לחוק הירושה, תשכ"ה-1965 (להלן: חוק
הירושה) הקובע כלהלן (הדגשה שלי – י.ע.):

"חולק העזבון בלי שהוזמנו הנושים ובלי שסולקו החובות שהיו ידועים בזמן החלוקה, אחראי כל יורש לחובות שלא סולקו כדי שוויו של כל העזבון בזמן החלוקה; אולם אם הוכיח שלא ידע על חוב פלוני בזמן החלוקה, יהיה אחראי לו רק כדי שוויו של מה שקיבל מן העזבון".

2. הבנק טען כי המשיבה ירשה מהמנוח שלושה נכסים והם: מחצית דירת המגורים, יתרות זכות קטנות במספר חשבונות של המנוח בבנק המזרחי, דיסקונט ולאומי בסכום מצטבר של 28,671 ₪ וסכום של 141,000 ₪ בקופת גמל "גפן".

בפסק דינו מיום 9.1.06 דחה בית משפט קמא את התביעה על כל חלקיה, לאחר שמצא כי זכויות המנוח במחצית הדירה הועברו במתנה עוד קודם לפטירת המנוח, כי יתרת הזכות בחשבונות הבנקים קווצה על ידי הבנקים כנגד חובותיו של המנוח, וכי קופת הגמל אינה מהווה חלק מהעזבון לאור הוראת סעיף 147 לחוק הירושה.

הבנק הגיש ערעור על פסק הדין, ובהסכמת הצדדים הורה בית משפט זה על החזרת הדיון לבית המשפט המחוזי על מנת שיתאפשר לבנק לחקור את המשיבה, נוכח טענת הבנק כי נמנעה ממנו האפשרות לעשות כן. התיק הוחזר אפוא לבית המשפט המחוזי ולאחר שהמשיבה נחקרה משך מספר דקות (עמ' 1-2 לפרוטוקול מיום 14.6.05) חזר בית המשפט ודחה את התביעה בפסק דינו מיום 21.7.08.

מכאן הערעור שבפנינו הנסב על פסק הדין הראשון ועל פסק הדין השני.

3. אקדים ואומר, כי לא מצאתי ממש בערעור הבנק בכל הנוגע ליתרות הזכות בחשבונות הבנק ולגבי קופת הגמל ויש להצר על כך שהבנק מוסיף ו"ממחזר" טענותיו בנושאים אלה. הוכח כי המנוח היה חייב כספים לבנקים שקיזזו את יתרת הזכות הפעוטה שנותרה בחשבונותיו. בנק דיסקונט אף הגיש תביעה על סך 312,000 ₪ בגין יתרת חוב המנוח ובנק לאומי אף מימש מספר נכסי מקרקעין של המנוח כנגד חובו. כן הוכח כי המשיבה היתה מוטבת בקופת הגמל, כך שאין לראות את קופת הגמל כחלק מעזבונו של המנוח (נספים ג-ד לתצהיר המשיבה מיום 24.11.04).

הערעור התמקד אפוא במחצית דירת המגורים שהייתה בבעלותו של המנוח, ובנקודה זו אציג את התשתית העובדתית הצריכה לענייננו.

4. ביום 6.4.97 נחתמו תצהירי העברה וקבלת זכויות לפיהם המנוח העביר למשיבה 95% מחלקו בדירת המגורים ללא תמורה. עסקת המתנה דווחה למס שבח ונתקבלו האישורים להעברת הזכויות, אך הזכויות לא הועברו ואף לא נרשמה הערת אזהרה לטובת המשיבה.

ביום 20.5.99 נחתמו תצהירי העברה וקבלת זכויות, לפיהם העביר המנוח לנכדתו את חלקו בדירת המגורים (2.5%) והמשיבה העבירה לנכדתה את חלקה בדירת המגורים (97.5%) ללא תמורה. בתצהירים נכתב כי המתנה נעשית בכפוף לכך שהמנוח והמשיבה יהיו זכאים להמשיך ולהתגורר בדירה כל ימי חייהם. העסקה דווחה לרשויות המס וביום 24.5.99 נרשמה הערת אזהרה לטובת הנכדה.

ביום 9.6.99 נפטר המנוח.

ביום 2.11.99 הבנק הגיש את התביעה.

ביום 9.12.99 הבנק הטיל עיקול על זכויותיו הרשומות של המנוח בדירה.

5. הבנק טען כי מאחר שהמתנה לא הושלמה ברישום, המדובר בהתחייבות ליתן מתנה, והעיקול המאוחר של הבנק גובר על עסקאות המתנה שקדמו לו לאור הלכת ע"א 11502/05 לאניאדו נ' הולנד ישראל בע"מ (טרם פורסם, 24.2.2008) (להלן: הלכת לאניאדו).

צודק הבנק בטענתו כי המתנה לא הושלמה. מאחר שבמקרקעין רשומים עסקינן, כל עוד המתנה לא הסתיימה ברישום יש בפנינו התחייבות לתת מתנה. זאת, מכוח סעיף 7(א) לחוק המקרקעין, התשכ"ט-1969, הכופה עצמה על רצונם של הצדדים אפילו התכוון הנותן להעניק את המתנה לאלתר (ראו, לדוגמה, ע"א 588/81 ציזיק נ' הורביץ, פ"ד מ(1) 322 (1986)). מכאן, שהתחרות בענייננו היא בין התחייבות מוקדמת לתת מתנה לבין עיקול מאוחר.

בפסיקה נקבע כי זכותו של מעקל מאוחר ניגפת בפני רוכש ראשון בזמן גם כאשר הרוכש הראשון לא רשם לזכותו הערת אזהרה (ראו ע"א 189/95 בנק אוצר החיל נ' אהרנוב, פ"ד נג(4) 199 (1999); ע"א 790/97 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' גדי, פ"ד נט(3) 697; ע"א 468/03 חברת יואב קיין בע"מ (בפירוק) נ' דוד דייני (לא פורסם,

5.12.2005). השאלה אם יש להחיל הלכה זו מקום בו העסקה שקדמה לעיקול היא עסקת מתנה הושארה בצריך עיון בע"א 1516/99 לוי נ' חג'אזי, פד"י נ"ה(4), 730 (2001) אך בהמשך הוכרע בהלכת לאניאדו כי העיקול המאוחר גובר. עם זאת, הלכת לאניאדו אינה קובעת באופן גורף כי ידו של העיקול המאוחר תמיד תהא על העליונה, ויש לקרוא הלכה זו בזהירות באשר היא מושתת בעיקרה על מבחן תום הלב של נותן המתנה והחשש כי ההתחייבות למתנה מונעת מרצון להברחת רכוש מהנושים. עוד בנושא תחרות בין מתנה מוקדמת בזמן לבין עיקול מאוחר, ראה פסק דיני בת.א. (מחוזי חיפה) 595/02 כהן נ' כהן (טרם פורסם, 9.4.08) וכן נינה זלצמן "התחייבות למתנת מקרקעין, 'עסקאות נוגדות' וזכויות שביושר" ספר דניאל – עיונים בהגותו של פרופסור דניאל פרידמן (נילי כהן ועופר גרוסקופף עורכים, 2008) 255.

ברם, להבדיל מהלכות אהרונוב, גדי, קיין, חג'אזי ולניאדו, הרי שבמקרה דנן נרשמה הערת אזהרה בעסקת המתנה בין המנוח והמשיבה לנכדה, ולכן אין תחולה להלכת לניאדו והעיקול המאוחר של הבנק ניגף מפני זכויותיה של הנכדה. אשר על כן, דין טענת הבנק להידחות.

6. בנוסף לטענתו לעדיפות זכותו כמעקל מאוחר, טען הבנק כי העברת הדירה נעשתה במטרה להבריח נכסים והא-ראיה, שבאותה עת ממש העביר גם בנו של המנוח, שאף הוא ערב לחובות החברה, את זכויותיו בדירת מגוריו לאשתו. ברם, וכפי שציין בית משפט קמא בפסק דינו, הטענה להברחת נכסים אף לא הועלתה בכתבי הטענות, היא מהווה שינוי חזית ומכל מקום, נוכח עדותה של המשיבה, לא מדובר בתרמית ובהברחת נכסים.

אני נכון להניח, כטענת הבנק, כי משהגיעו הצדדים להסדר דיוני שעניינו היקף העזבון שירשה המשיבה מהמנוח, היתה בכך הסכמה מכללא להרחיב את "גבולות הגזרה" של כתב התביעה הסטנדרטי של בנק כנגד לקוח וערבים בגין יתרת חובה בחשבון. עם זאת, משנוכח הבנק כי מחצית הדירה הועברה עוד בחייו של המנוח וכי המשיבה לא ירשה את מחצית הזכויות בדירה, היה עליו להעמיד את הצד השני על החזית החדשה של טענה להברחת רכוש ולתקן בהתאם את כתב התביעה, מה עוד שב"כ המשיבה הצהיר לפרוטוקול כי הוא מתנגד לחריגה מכתבי הטענות (עמ' 2 לפרוטוקול הישיבה מיום 14.6.05).

ועיקרו של דבר. ככל שהבנק ביקש לערער ולהרהר אחר תוקפה של ההתחייבות ליתן מתנה, היה עליו לצרף את הנכדה כצד לדיון, כמי שעלולה להיפגע

מכל פסק דין שיינתן לגבי תוקפה וכשרותה של המתנה. די בטעם זה כשלעצמו כדי לדחות את הערעור (אציין כי הנכדה הגישה כנגד הבנק וכנגד נושים נוספים שהטילו עיקול על הדירה, תובענה לסעד הצהרתי כי דירת המגורים היא בבעלותה, אך התובענה נמחקה מטעמים שלא נתבררו).

משכך, איני נדרש לטענות הבנק בדבר "אותות המירמה" המעידות על ניסיון להברחת נכסים (ראו ע"א 8482/01 בנק איגוד לישראל בע"מ נ' סנדובסקי, פ"ד נז(5) 776, 782 (2003)). אף איני נדרש לטענות המשיבה לגבי כשרות המתנה, וכי המנוח התחייב להעביר לה את זכויותיו בדירה כשנתיים וחצי לפני הגשת התביעה, במסגרת הסכם לחלוקת הרכוש ביניהם על מנת להבטיח לה קורת גג. כן נטען כי בנו של המנוח העביר את זכויותיו בדירה במסגרת הסכם גירושין אמיתי וכיום הוא נשוי לאשה אחרת.

7. הבנק טען להשתק שיפוטי, בשל טענות סותרות שהעלתה המשיבה, לשיטתו, לגבי דירת המגורים.

ברם, קריאה זהירה של דברי המשיבה מעלה כי המדובר בדקויות שהבנק ביקש להסיק מתוך דבריה והצהרותיה של המנוחה בתשובותיה לשאלון ובחקירותיה, ואלו נאמרו בעיקר בהתייחס לטענתה כי הבנק לא היה רשאי לעקל את כל הזכויות בדירת המגורים מאחר שלמנוח היו רק מחצית מהזכויות בדירה. איני סבור כי המשיבה העלתה טענות סותרות בנושא הזכויות בדירה, ולא הייתה לה כל סיבה שלא להעלות את טענת המתנה לנכדה, שהרי הערת אזהרה לזכות הנכדה נרשמה עוד לפני שהבנק הגיש תביעה. לכן, גם טענת הבנק לגבי מצג של המשיבה לגבי בעלותה ובעלות המנוח בדירה אינה יכולה לעמוד, שהרי נסח הרישום היה בידיעתו של הבנק ואף צורף כנספח לתצהירו (לדוגמה, נספח א/1 לתצהירה של גב' שטיינרין מטעם הבנק).

בהיעדר טענות סותרות של המשיבה איני נדרש אפוא להיקף תחולתה של דוקטרינת ההשתק השיפוטי (ראו גישתו המרחיבה של חברי השופט רובינשטיין ברע"א 4224/04 בית ששון בע"מ נ' שיכון עובדים והשקעות בע"מ, פ"ד נט(6) 625 (2005); ובע"א 9813/07 נעים נ' סהר חברה לביטוח בע"מ (לא פורסם, 16.8.2009)).

8. סופו של דבר, שדין הערעור להדחות. בנסיבות העניין, איני רואה לעשות צו להוצאות.

השופט א' רובינשטיין:

לאחר עיון מצטרף אני לחוות דעתו של חברי השופט עמית בנתון להערות
אלה:

א. לטעמי לא יתכן ספק שהתנהגות המשיבה ובני משפחתה בעניין הדירות מחשידה, וניתן להבין את התרעמות הבנק. העברת הדירה למשיבה על-ידי בעלה המנוח באותו מועד ובאותו שיעור שבו הועברו זכויות בין בן המשיבה והמנוח לרעייתו אומרת דרשני. ואולם, משלא הועלתה הטענה לעניין הברחת נכסים בכתבי הטענות – טענה שיתכן שהיה לה סיכוי להתקבל, על-ידי תיקון כתב התביעה והצגת הטענה של הרחבת חזית, אין מקום להידרש אליה עתה; זאת, מה גם שכפי שציין חברי, הנכדה שאליה הועברו הזכויות לא צורפה כצד. העובדה שגם המשיבה שינתה חזית אינה יכולה לסייע לבנק.

ב. כשלעצמי סבורני כי יש אי התאמה בטענות המשיבה, וגם בסיכומיה שלה אינם טוענת לאמיתו של דבר אחרת, אלא טוענת בעצם כי טעתה. מתקשה אני להסכים עם חברי כי המדובר אך בדקויות. לטעמי קמה במקרים כאלה ככלל טענת השתק שיפוטי בהתאם לרע"א 4224/04 בית ששון נ' שיכון עובדים, פ"ד נט(ט) 625. דבר זה הוא בעיני נגזרת של עקרונות תום הלב, החופה על המשפט האזרחי כולו (סעיפים 12(א), 39 ו-61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973). לטעמי, כפי שצינתי בעניין בית ששון ההשתק השיפוטי חל גם ללא שהיתה הצלחה בהליך הקודם באותה טענה. ואולם, נכון אני להנות את המשיבה מן הספק העובדתי בעקבות דברי חברי, קרי, יתכן כי במהות אין הטענות בעלות אפקט הפוך במובן של התוצאה המבוקשת בעקבותיהן. ואולם, סבורני כי התנהגות המשיבה בהקשר זה מצדיקה כי לא ייפסקו הוצאות נגד הבנק.

ש ו פ ט

השופט ס' ג'ובראן:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' עמית.

ניתן היום, ט"ו באייר התש"ע (29.4.2010).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט